

Чланак примљен 29. фебруара 2020.
Чланак прихваћен 5. јуна 2020.

Милош Маринковић*

Истраживач-приправник, Музиколошки институт САНУ, Београд
Докторанд, Катедра за музикологију, Факултет музичке уметности у Београду

Мелита Милин, *Љубица Марић: компоновање као градитељски чин*,¹ Београд: Музиколошки институт САНУ, 2018, 479 страна, ISBN 978-86-80639-38-3

Новооснована награда Музиколошког друштва Србије, „Стана Ђурић-Клајн“, у категорији за оригиналан допринос српској музикологији за 2019. годину, додељена је музикологу и научној саветници Музиколошког института САНУ, др Мелити Милин за књигу *Љубица Марић: компоновање као градитељски чин*. О вишедеценијском интересовању др Мелите Милин за стваралаштво Љубице Марић сведочи низ студија и чланака објављених у водећим научним часописима и зборницима радова, публикација поводом стогодишњице од рођења ове српске композиторке,² али и неколицина других активности усмерених ка промоцији и афирмацији њеног лика и дела. Као плод синтезе претходних радова, употпуњених и обогаћених ауторским потоњим истраживањима, сазнањима и промишљањима, настала је монографија *Љубица Марић: компоновање као градитељски чин* у издању Музиколошког института Српске академије наука и уметности (2018).

Изузетна вредност ове студије најпре се огледа у чињеници да је истраживање засновано на необрађеној архивској грађи (заоставштине Љубице Марић и бројна друга документација), похрањеној у Архиву САНУ, Архиву Музиколошког института САНУ, Архиву Југославије, Архиву Србије, Факултету музичке уметности. Посредством бројних контаката, ауторка је долазила до значајних података и из архивских фондова ван територије Србије. Уз све то, вишегодишње познанство др Мелите Милин и Љубице Марић, које је на својеврстан начин такође ‘уписано’ у странице ове монографије, чини је посебно драгоценом. Укључујући друштвено-политички и културно-уметнички контекст приликом разматрања свестране делатности Љубице Марић, која је, поред композиторске, подразумевала и извођачку, диригентску, педагошку, организаторску, али и литерарну, ликовну, па и филозофску активност, ауторка овом монографијом превазилази границе музиколошке дисциплине, пружајући вредан научни допринос целокупној домаћој хуманистици.

Студија је подељена у две веће садржинске целине – *Животно време Љубице Марић: потреба за градитељским чином* и *Укритања* – сачињене из више мањих

* Ауторова контакт адреса: marinkovic92milos@gmail.com

¹ Овај приказ је писан у оквиру НИО Музиколошки институт САНУ, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

² Мелита Милин, *Љубица Марић, 1909 – 2003: „... тајна – тишина – творење...“*, Београд, САНУ/Службени гласник, 2009.

поглавља. Поред великог броја нотних примера, који илуструју аналитичке сегменте текста, монографија обилује и прилозима (заузимају готово стотинак страница). У прву групу прилога спадају преписка, документа и литерарни текстови које је композиторка инкорпорирала у поједина своја дела. Прилози у оквиру друге групе су факсимили рукописа композиција, писама, такозваних таблица и других песничких записа, репродукције ликовних радова и страница из композиторкиног примерка Мокрањчевог *Осмогласника*. Уз приложене фотографије, међу којима се налазе и оне из композиторкине ране младости, посебну драгоценост ове књиге представљају прилози у виду *Хронологије битних догађаја у животу Љубице Марић*, *Списка дела Љубице Марић* (са подацима и о штампаним музикалијама, звучним издањима, литерарним радовима, те о композиторкиним изгубљеним или уништеним композицијама), као и *Библиографија написа о Љубици Марић* (од најсажетијих новинских приказа до монографских студија). На крају, књигу употпуњују и богати индекс имена, двојезична биографија ауторке, те резиме на енглеском језику.

Након експликације своје методологије, ауторка у *Уводу* књиге концизно представља опус Љубице Марић, истичући пет стваралачких фаза (прва фаза: 1928–1944, друга фаза: 1945–1951, трећа фаза: 1956–1967, четврта фаза: 1967–1983, пета фаза: 1983–1996). Желећи да, према сопственом исказу, што присније повеже токове живота и стваралаштва композиторке, ауторка је „[...] наратију о догађајима који су важни за композиторкино сазревање као уметнице и за каснију каријеру [...] водила хронолошки, укључујући на одговарајућим местима приказе њених композиционих и других остварења“.³

У првој, опсежнијој тематској целини, *Животно време Љубице Марић: потреба за градитељским чином*, читалац се најпре упознаје са породичним стаблом композиторке, након чега следе поглавља која прате њено одрастање у Крагујевцу, Београду и Ваљеву, школовање у Музичкој школи у Београду, студије на Државном музичком конзерваторијуму у Прагу, путовања или усавршавања по Берлину, Амстердаму и Стразбуру, повратак у Београд, те живот у Загребу, поновни одлазак у Праг, а онда и дефинитивно пресељење и запослење у Београду.

Кроз ова поглавља може се пратити уметничко сазревање Љубице Марић, које ауторка, као врсни познавалац музичких и културних прилика ХХ века, посматра у односу на средине у којима је композиторка проводила одређене периоде свога живота. Крећући се хронолошки, читалац се сусреће са импресивним бројем личности, чији је утицај оставио трага на професионално одрастање Љубице Марић, почев од Милојевића и Славенског у Београду, а потом Сука (Josef Suk) и Хабе (Alois Hába) у Прагу. У делу о прашким годинама живота, ауторка композиторкину биографију сагледава у контексту модернистичке климе овог града током тридесетих година прошлог века, указујући и на деловање осталих српских композитора, припадника чувене *прашке групе*. Посебна пажња посвећена је неким кључним догађајима у животу Љубице Марић, који су одиграли значајну улогу у њеној афирмацији, као што је, на пример, извођење *Дувачког квинтета* на Фестивалу Међународног друштва за

³ Мелита Милин, *Љубица Марић: компоновање као градитељски чин*, Београд, Музиколошки институт САНУ, 2018, 17.

савремену музику у Амстердаму (1933). Поглавља о првим деценијама живота Љубице Марић употпуњена су врло минуциозним аналитичким сегментима. Пружајући живописне и темељне анализе раних дела, као што су, *Туга за ђевојком* (за мушки хор), *Соната фантазија* (за виолину соло), *Гудачки квартет*, *Дувачки квинтет*, *Музика за оркестар*, *Скице за клавир*, ауторка константно наглашава модернистичку оријентацију Љубице Марић, испољену већ у студентским радовима.

У наставку су поглавља усмерена ка композиторкином животу и раду у Београду. Након анализе композиција у којима др Мелита Милин истиче стилски заокрет Љубице Марић у виду ублажавања модернистичких изражајних средстава (*Текла вода*, *Три прелудијума и етида*, *Бранково коло*, Композиције за децу, *Три народне*, *Стихови из „Горског вијенца“*, *Соната* за виолину и клавир), читалац се сусреће са, према ауторкином тумачењу, периодом врхунца стваралачке енергије Љубице Марић (1956–1967), када настају *Песме простора*, *Пасакаља*, *Музика октоиха*, *Октоиха I*, *Византијски концерт*, *Праг сна*, *Ostinato super thema octoicha*, али и оставрења *Чаробница*, *Слово светлости*, *Тужбалица*, *пасторала* и *химна*. Прецизан и јасно аргументован аналитички дискурс, сведочи о високој компетентности ауторке, њеној посвећености, пажљивом и темељном приступу како формалном, тако и тоналном и тематском плану ових композиција. Трудећи се да испрати читаву генезу поменутих остварења, ауторка на сликовит начин описује пасионираност Љубице Марић за средњовековну византијску културу, комплексност њеног односа према српском осмогласнику, али и могуће утицаје појединих композиција других аутора на опус ове уметнице.

Сходно стваралачком ‘повлачењу’ Љубице Марић (у периоду од 1967. до 1983. године настаје једино *Песма за флауту*), у ауторкином фокусу на наредним страницама су поједини друштвени аспекти композиторкиног живота, који сведоче о великом поштовању према Љубици Марић од стране ондашњих интелектуалних кругова. Описују се ангажовања око загребачког Бијенала савремене музике, избор Љубице Марић за дописног члана Српске академије наука и уметности, те бројни сусрети, разговори и путовања композиторке са пријатељима и познаницима. Читалац се упознаје са интересовањем композиторке за радиофонију, али и са мање познатим делима и високом надареношћу Љубице Марић у оквирима поетског и ликовног стваралаштва.

Последњи сегмент ове исцрпне тематске целине, посвећен је позној (петој) стваралачкој фази, у којој ауторка анализира следећа дела: *Инвокација*, *Из тмине појања*, *Монодија октоиха*, *Асимптота*, *Чудесни милиграм*, *Архаја*, *Архаја 2*, *Торзо*, *Хармонија у камену*. Како је и у последњем стваралачком периоду Љубица Марић наставила да се инспирише осмогласником, др Мелита Милин у свом аналитичком приступу остварује континуитет са ранијим поглављем, указујући на особености композиторкиног каснијег приступа осмогласничким напевима у односу на трећи стваралачки период. Поред детаљних анализа музичког језика, у којима се готово увек апострофира модернистичка поетика Љубице Марић, посебну важност за разумевање свих поменутих остварења представљају одломци критика из домаће али и иностране штампе, на основу којих се читалац упознаје са рецепцијом тих дела у односу на дух времена у којем су настајала и (премијерно) извођена.

Друга тематско-садржинска целина монографије носи наслов *Укрштања*. Кроз четири засебна поглавља ауторка се посвећује суштинским аспектима којима је прожета поезика српске композиторке. У поглављу *И Србија и Византија као отаџбине* указује се на композиторкин специфичан доживљај византијског наслеђа, при чему се даје шири контекст интересовања за византијску културу и уметност на овим просторима. Поголавље *Љубица Марић и осмогласник* говори о неизмерном утицају осмогласничких напева на стваралаштво српске композиторке, која је, заправо, прва у нашој музици употребила осмогласник у нелитургијским делима. Позивајући се на временске категорије Бергсона (Henri Bergson) и Стравинског (Игорь Стравинский), ауторка у поглављу *Време у музици Љубице Марић: дубине четврте димензије*, између осталог, указује на филозофска промишљања Љубице Марић о времену као својеврсној синтези круцијалних елемената архаичности и садашњости. Последње поглавље, *Уместо закључка: флуидне границе модернизма у музици Љубице Марић*, доноси сумирање свих пет стваралачких фаза композиторке, при чему се читаоцу језгровито представљају кључне карактеристике изражајних средстава, специфичних за музичко писмо Љубице Марић у целини. На самом крају, ауторка отвара питања потенцијалне интерпретације позног опуса Љубице Марић у контексту постмодернизма (односно, модернизма који је пропустљив за продор постмодернистичких идеја), као и њеног могућег утицаја на 'градитељске чинове' српских композитора млађих генерација.

Јасном артикулацијом научне мисли и својим препознатљивим пријемчивим језиком, др Мелита Милин нуди, како стручној, тако и широј читалачкој публици, обиље до сада непознатих података о животу Љубице Марић, али и јединствену интерпретацију опуса ове српске уметнице, који не чине само музичка остварења. Са близу 500 страница, књига *Љубица Марић: компоновање као градитељски чин*, не само да се уписује у ред најопсежнијих и најтемељнијих студија о српским музичким ствараоцима, већ носи и историјски значај, будући да представља до сада најобухватнији и најкомплекснији научни допринос разматрању лика и дела овог класика српске савремене музике.